

Ine Eriksen Søreide

EVROPA I VAŽNOST TRANSATLANSKOG PARTNERSTVA

Uz ovaj broj

Poštovani čitaoci,

Srbija je 21. januara 2014. i formalno započela pregovore o članstvu u Evropskoj uniji.

Naša tema "U susret NATO samitu 2014." u tom kontekstu nije slučajna. Naprotiv, smatram je važnom i zanimljivom i za najširu javnost. Naime, uporedo sa krupnim i značajnim koracima koje su sadašnje vlasti preduzele da bi ubrzale i otvorile mogućnosti da Srbija bude sastavni deo EU, još je prisutno potiskivanje saznanja da temeljni osnov bezbednosne i odbrambene politike Evropske unije čini - NATO.

Nastavljena je inercija potiskivanja evroatlanske tematike.

Iz fokusa pažnje javnosti izmiču i proces i učešće Srbije u NATO programu Partnerstvo za mir.

Istovremeno, tzv. princip neutralnosti, svojevremeni rezultat partijskih nagodbi i slabosti tadašnjeg liderstva ka EU, sve češće se koristi i za naturanje takvog gledanja na NATO i pogledanja ka drugim savezima, koji nisu zabeležni ni u jednoj od zemalja kandidata koje su danas članice EU.

Činjenica da se Evropska bezbednosna i odbambena politika (ESDP) razvijaju u okviru NATO-a traži da se bez ideologiziranja, političkog populizma i pamfletizma fleksibilnije i transparentno razmatraju i vidjenja i odnos EU i NATO saveza, a time i Srbije kao buduće članice EU prema kontekstu NATO strateškog partnerstva sa EU. To bi, ujedno, bio dodatni i vredan doprinos održivosti i stabilnosti započetih pregovora o članstvu Srbije u Evropskoj uniji.

U 2014. godinu u kojoj obeležavamo deceniju našeg postojanja i rada FBD ulazi sa ambicijom i željom da tome, kao i dosad, daje kontinuiran doprinos i sa ambicijom da ova edicija postane mesečno izdanje.

Milan Jovanović
direktor FBD

Tekst koji objavljujemo u ovom broju je izlaganje Ine Eriksen Søreide ministarke odbrane Norveške na tribini Državnički forum: *Pisanje novog NATO poglavlja*, a koju je organizovao Centar za strateške i međunarodne studije (CSIS) u Washingtonu (SAD) 9. januara 2014. Tekst je preuzet sa sajta norveškog Ministarstva odbrane. Originalni naslov je: *Writing NATO's Next Chapter: The View from Norway*

Uvod

Transatlantski odnosi i budućnost NATO-a su u vrhu dnevnog reda moje vlade. Preuzeli smo dužnost u oktobru, a kao svoj prioritet odredila sam da što je pre moguće dođem u Vašington s namerom da apsolutno razjasnim i naglasim: SAD su naš najvažniji saveznik - i da vas ne uzimamo "zdravo za gotovo". To sam već rekla na sastancima ove nedelje, kao što ću to istaći i sutra, kada se budem srela sa sekretarom Hagelom.

Imamo dugu zajedničku istoriju - istoriju koje se još uvek sećamo. Nikada nećemo zaboraviti vaše ogromne žrtve, žrtve u dva svetska rata. Žrtvovanja za očuvanje slobode Evrope i drugih delova sveta. Stajali smo s iste strane tokom izazova Hladnog rata. U poslednje dve decenije vojnici naših naroda borili su se, rame uz rame, u zahtevnim operacijama širom sveta. Suviše često žrtvujući i vlastiti život. Trebalo bi da imamo i dugu zajedničku budućnost - ali nemam ikakvih iluzija da je ta budućnost predodređena. Moramo je definisati, uokviriti i graditi - zajedno. To činim i sada i ovde, za nastavak snažnog transatlantskog partnerstva i NATO-a koji je njegova suština. S obećanjem da ću učiniti sve što mogu kako bi Norveška mogla što više da doprinosi takvoj zajedničkoj budućnosti.

Važnost transatlanskog partnerstva

Da li je transatlantski odnos još bitan? Moj odgovor je glasan i nedvosmislen "jeste". Dozvolite da objasnim i zašto.

Živimo u veoma nestabilnom svetu. S jedne strane globalizacija i tehnološki razvoj podigli su životni standard velikog dela svetske populacije. Više no ikad pre svet danas pruža mnogo mogućnosti za ekonomsku slobodu. S druge strane, pretnje našoj bezbednosti ne nestaju. Naprotiv, one su u porastu i po broju i po složenosti.

Neko vreme, dosad, živeli smo sa rastućom pretnjom terorizma i drugih asimetričnih izazova. A sada, primećujem, isto tako, i sve veći rizik od simetričnih izazova. Uzdižu se nove sile – dok stare ponovo ožvljavaju - menja se sistem globalne moći. Ovim bi moglo i trebalo da se upravlja bez vojnog sukoba, mada nas je istorija naučila mnogim teškim lekcijama. Ne možemo da ignorišemo da, čini se, ulazimo u period potencijalnog rivaliteta narastajućih velikih sila.

Čak i u Evropi postoje zabrinjavajući trendovi. U nekim delovima Evrope nacionalizam je u porastu, uključujući i

tendenciju u pravcu renacionalizacije odbrambenih i bezbednosnih politika. Finansijska kriza je dovela do povećanja popularnosti otpora uspostavljenom evropskom poretku. Masovna nezaposlenost mladih predstavlja značajan izazov, a ne možemo isključiti ni mogućnost narastanja socijalnih nemira.

Vidim transatlantski odnos kao izvor stabilnosti u svetu koja ponekad biva ugrožena. On obezbeđuje ne samo regionalnu već doprinosi i globalnoj stabilnosti. Potreba za transatlantskim bezbednosnim partnerstvom – zasnovana na zajedničkim vrednostima, normama i principima je velika, kao što je bila.

Transatlantsko partnerstvo kakvo je danas ne bi bilo moguće da nije bilo institucionalizovano kroz NATO. Vrednost NATO-a kao političkog saveza ne treba potcenjivati. Multilateralna saradnja je često mukotrna, a ponekad frustrirajuća. Ali, vremenom, NATO olakšava političku koheziju formiranjem zajedničkih pristupa i izgradnji vojne sposobnosti.

Ono što NATO zaista čini jedinstvenim - i po čemu se izdvaja od svih drugih saveza i organizacija - jeste kombinacija njegovih integrisanih vojnih struktura i njegovih stalnih mehanizama političkog odlučivanja. Nijedna druga organizacija nema takvu kombinaciju zajedničkog odbrambenog planiranja, zajedničke komandne strukture, ni Severnoatlantski savet koji je u stanju da donosi političke odluke po obrascu 24/7, (u svakom od 24 sata, svakog dana u nedelji, op.FBD). To je jedini multinacionalni entitet koji u kratkom roku može da sprovede operacije visokog intenziteta. I ta se sposobnost mora održati.

Dakle, za Norvešku je van svake sumnje vrednost transatlantskog partnerstva - i NATO-a kao njegove institucionalne manifestacije. Mada se suočavamo sa brojnim izazovima.

Kao što se svet menja, tako se menja i transatlantski odnos. Debata o NATO-u i transatlantskom odnosu, gledana iz Evrope, pokazuje rast strahovanja od američkog odbacivanja. Ovi strahovi podstaknuti su američkom namerom prebacivanja težišta na Aziju i Pacifik. Norveška se i dalje zalaže za nastavak američkog liderstva u cilju očuvanja transatlantske zajednice, ali, sa naše tačke gledišta, američko fokusiranje na Aziju smatramo prirodnim odgovorom na promene struktura globalnih sila. U stvari, angažovanje SAD u ovom delu sveta možda je najvažniji doprinos globalnoj bezbednosti.

Prisustvo SAD u Evropi u budućnosti će biti drugačije prirode nego što je danas. Ali verujemo da će SAD i dalje zadržati snažno prisustvo povezano, između ostalog, sa uspostavljanjem sistema protivraketne odbrane u Evropi, kao i kroz učešće u obuci i vežbama tokom godine. Ako Evropa i SAD njima budu upravljali na konstruktivan način, trajno smanjene prisustva SAD u Evropi biće nadmešteno aktivnijim i relevantnim prisustvom.

Bilo kako bilo, važno je da se debata ne fokusira samo na to kako i na kom nivou će se SAD angažovati u Evropi. Moramo najozbiljnije da razmotrimo i deobu tereta, potrebu da Evropa da svoj deo doprinosa našoj zajedničkoj bezbednosti. Današnja situacija – u kojoj je više od 70% od rashoda odbrane NATO-a

na plećima SAD jednostavno nije više održiva. Ona, naprotiv, potkopava samu suštinu transatlantskog odnosa.

SAD se suočavaju sa vlastitim značajnim ekonomskim izazovima, uporedo sa teškom unutrašnjom političkom situacijom. Nova generacija kreatora američke politike ne mora nužno da ima istu blisku istorijsku vezanost sa transatlantskim odnosom razvijenim tokom decenija Hladnog rata. Niti imaju isto iskustvo sa NATO-om. Danas su veće šanse da se sretnete sa oficirima i zvaničnicima koji su služili na Pacifiku ili na Bliskom istoku, nego u Evropi.

Nakon mojih jučerašnjih sastanaka u Kongresu stekla sam sa jasan utisak o postojanju narastajućih grupa obe strane s pristupom kojim se dovodi u pitanje opravdanost nastavljanja ulaganja i angažovanja SAD u Evropi. To znači da u budućnosti više nećemo moći da smatramo kako je sadašnje angažovanje SAD u NATO-u zagwarantovano. Norveška to razume.

Dakle, mi znamo šta su izazovi. Pravo pitanje je šta može i šta bi trebalo da se uradi.

Dozvolite mi da iznesem tri predloga.

1. Pre svega Evropa mora jasno da pokaže da smo spremni da investiramo u sopstvenu bezbednost. Razumevajući da su mnoge evropske zemlje još uvek opterećene finansijskom krizom i dalje treba da održimo kredibilnu odbranu. Ne možemo očekivati da SAD investiraju u evropsku bezbednost ako i sami nismo spremni za neophodna ulaganja.

Shvatam da je Norveška u boljoj ekonomskoj situaciji nego što su mnogi naši evropski saveznici, jer smo bili pošteđeni najgorih posledica finansijske krize. Međutim, mogu da vas uverim da se i Norveška, kao i druge zemlje kada je u pitanju javna potrošnja, još uvek suočava sa istim dilemama. Morali smo da donesemo neke teške odluke, ali smo zaključili da moramo održati potrošnju za odbranu.

S jedne strane, to je zato što verujemo da vojne pretnje nisu nestale i da nam je potrebna nacionalna sposobnost da se suočimo sa tim pretnjama. S druge strane, na naša značajna ulaganja u našu vlastitu odbranu gledamo i kao na doprinos jačanju kolektivne odbrane i bezbednosti u Evropi i preko Atlantika.

Tokom protekle decenije mi smo stalno povećavali naše budžete odbrane. Ulažemo u vrhunske prenosne kapacitete poput novih AEGIS-fregata, novog borbenog aviona F-35, transportnog aviona C-130 i značajnu modernizaciju naše vojske. To su kapaciteti koji služe našim nacionalnim potrebama. Ali oni su takođe i doprinos sposobnosti NATO-a da vrši kolektivnu odbranu kao i operacije odgovora na krize van regiona.

Naša transformacija ne protiče u "saavršenoj izolaciji". Naša pozicija ostaje vezana za transatlantsku zajednicu i NATO. Pred najvećim izazovima Norveška je i dalje zavisna od podrške NATO-a i pojedinačnih saveznika.

Tesne bilateralne veze sa SAD takođe ostaju presudne. Dobar primer ove saradnje je trenutni razvoj i širenje koncepta razmeštaja vojne opreme US Marine Corps u Norveškoj. Što je

od obostrane koristi, pružajući Norveškoj povećanu bezbednost i pomažući SAD u uspostavljanju fleksibilnijeg isplativog koncepta operativnog raspoređivanja.

2. Drugo, želim da istaknem da teret deobe obuhvata više nego što je iznos budžeta odbrane. Evropa takođe mora da preuzme veći deo političkih opterećenja. Što prevazilazi odbranu. Proces uklanjanja hemijskih agenasa iz Sirije je dobar primer. To je blizu Evropi, a nekoliko NATO-saveznika su direktno pogođeni zbivanjima u Siriji. Prirodno je da evropske zemlje pomognu u ovoj operaciji. I drago mi je što je, u tesnoj saradnji sa Danskom i SAD, Norveška doprinela toj operaciji. Naš civilni transportni brod kao i fregata za pratnju počeli su operaciju u utorak (7.1.2014. op. FBD), i prva isporuka iz Sirije je završena. To je transatlantska deoba tereta u praksi.

3. Treće, Evropa mora da pokaže veće razumevanje i spremnost da se pozabavi i američkim bezbednosnim problema, ne samo u Evropi. Razvoj u azijsko/pacifičkom regionu nema posledice samo po SAD. On utiče na sve nas. Angažovanje SAD u ovom delu sveta važno je za globalnu stabilnost.

Nema skrivanja činjenice da postoje politička i ograničenja u resursima šta Evropa može da uradi u Aziji. Ipak, evropski saveznici bi mogli i trebalo bi da pokažu da nas zanima dešavanje u azijsko-pacifičkom regionu, jer ono utiče na sve nas. Treba da pokažemo da smo spremni da podržimo SAD u rešavanju njihovih bezbednosnih problema. To je suština transatlantske kolektivne bezbednosti.

Iz tog razloga Norveška se obavezala da sa jednom od naših fregata učestvuje u pomorskoj vežbi u Pacifiku (RIMPAC 2014). Još jedna mera koju bi trebalo razmotriti je više NATO vežbi u Severnoj Americi. Evropa mora pokazati da smo ne samo uvoznici bezbednosti, veći isto tako da u stvari može biti i izvoznik bezbednosti.

NATO samit

Dozvolite mi da se sada osvrnem na budućnost NATO-a iz norveške perspektive i predstojeći NATO samit u Velsu.

Mnogi tvrde da je misija ISAF u Avganistanu blizu kraja, da je NATO na raskrsnici. Da se posle skoro 20 godina uključenosti u brojne operacije van matične teritorije, suočavamo sa novim razdobljem Alijanse. NATO je i pre već bivao na raskršćima. Osnovni poriv među kreatorima politike često je bilo zalaganje da se NATO ponovo osmišljava. Teza je bila da će bez novih uloga i misija NATO kao Alijansa postati irelevantan.

To nije istina. Nije potrebno da se NATO ponovo osmišljava. Imamo Strateški koncept usvojen na Lisabonskom samitu 2010. Taj koncept je dobar vodič šta bi u narednim godinama trebalo da budu prioriteta Alijanse.

Osnovni izazov je uveriti saveznike da ulažu u nove i relevantne kapacitete za obavljanje zadatka oko kojih smo se dogovorili. Nažalost, u tome smo omašili. Inicijative oko kojih smo se dogovorili u

Čikagu nisu sprovedene. To se delimično da objasniti finansijskim neprilikama koje opterećuju većinu saveznika. Međutim, osnovni izazov je prosto da politički angažman saveznika po NATO-pitanjima nije dovoljan. Moramo raskinuti s takvim ponašanjem.

"Pametna odbrana" u određenim slučajevima preokrenula se u manje pametnu nego što smo zamislili. Ključno pitanje je da li je "pametna odbrana" koju sada izgradjujemo stvarno pametna, ili samo manje ili više slučajna, uz potrebnu racionalizaciju politike i smanjenje potrošnje nametnuto spoljašnjim pritiscima- među kojima su fiskalni prvi?

Dok pokušavamo da se izborimo sa fiskalnim ograničenjima moramo priznati da rezovi koji su napravljeni van gledanja na širi kontekst i bez koordinacije u zajednici saveznika, utiču i slabe ceo savez – a ne samo naciju(e). Rizikujemo da zbir negativnih posledica bude mnogo veći od njegovih sastavnih delova.

Tri su osnovna zadatka oko kojih smo se dogovorili u NATO-u:

1. Kolektivna odbrana;
2. Krizni menadžment. Koji podrazumeva osposobljenost za konflikte visokog intenziteta van zone NATO-a;
3. Združena bezbednost, drugim rečima jačanje bezbednosnog partnerstva sa drugim narodima i akterima – koje vodi povećanoj kolektivnoj bezbednosti i stabilnosti.

Verujem da nam je u obezbeđivanju sposobnosti NATO-a da izvrši sve svoje osnovne zadatke potreban izbalansiran pristup.

U stvari, ta tri zadatka su povezana. Na primer, naša sposobnost da odgovorimo potencijalnim pretnjama našoj teritoriji i stanovništvu, koja nam omogućava da sprovedimo operacije visokog intenziteta van naših granica. Istovremeno, interoperabilnost postignuta van naših granica povećava našu sposobnost da obezbedimo kolektivnu odbranu kod kuće.

Naša briga je da se nismo dovoljno fokusirali na našu sposobnost za kolektivnu odbranu i misije odvratanja. Najvažniji zadatak NATO-a je da spreči napad na savezničke nacije. Da spreči i odvraći potencijalnog agresora da razmišlja o vojnoj akciji protiv NATO-ovih teritorija i stanovništva. Naš stav odvratanja najtešnje je povezan sa kredibilitetom naše kolektivne odbrane.

Kredibilitet sposobnosti NATO-a da sprovede kolektivnu odbranu od ključnog je značaja za javnu podršku, kao i za spremnost saveznika da nastave da ulažu u Alijansu. Vojna i politička kohezija su omogućili da Alijansa kolektivno operiše na Kosovu i u Avganistanu. Ova kohezija je pod sve većim pritiskom, što se nedavno pokazalo u slučaju Libije. Postoji mnogo razloga izazova naše kohezije. Međutim, uverena sam da će biti još teže da se kohezija održi, ako se dovoljno ne fokusiramo na kolektivnu odbranu.

Konkretno, predložila bih sledeće tri preporuke za predstojeći samit:

1. Nastavljanje uobičajenog operativnog planiranja za buduće kontigente, uzimajući u obzir pun spektar misija NATO. Za to nam je neophodno da NATO komandu učinimo sposobnijom i upotrebljivijom, uključujući tu i jačanje kolektivne svesti o situaciji.

2. Povećanje NATO obuke i vežbovničkih aktivnosti, koje osiguravaju interoperabilnost. Takođe, ovim će se obezbediti i uvežbavanje i provera operativnih planova NATO-a. Norveška će nastaviti sa ponudom naše teritorije za obuke i vežbe saveznika, a takođe razmatramo ponudu da budemo domaćin glavne vežbe NATOa u 2018.

3. Potrebno je da se uspostave mehanizmi kojima možemo da razvijemo razmeštanje vrhunskih kapaciteta koji su na raspolaganju za NATO. Ovo bi trebalo da uključuje dogovor o ključnim projektima i nedostatku nužnih kapaciteta i mehanizmima obezbeđivanja implementacije.

Verujem da ovaj skup preporuka jača kredibilitet NATO-a, da na duži rok obezbeđuje njegovu kontinuiranu relevantnost kao i budućnost naše zajedničke odbrane i bezbednosti. To je, u suštini, ono čime bi trebalo da se bavimo na predstojećem samitu NATO-a.

Zaključak

U zaključku:

Naša sposobnost da se nosimo sa sadašnjim i budućim bezbednosnim izazovima zavisi od jačine i vitalnosti transatlantske veze.

Transatlantsko partnerstvo se ne može više uzimati zdravo za gotovo. Potrebno je učiniti korake s obe strane Atlantika. Porebna nam je ravnopravnija raspodela tereta, pri kojoj bi Evropa trebalo da preuzme veći deo troškova i političkih obaveza. Što bi u Evropi trebalo da započne sa našom voljom i spremnošću za ulaganja u sopstvenu bezbednost.

Pitanje više ne može da glasi samo kao "šta SAD mogu da urade za Evropu?!". Mi treba da preduzmemo korake da se više angažujemo u onim oblastima u kojima Evropa zapravo može da podržava SAD. Biće važnije brojnije NATO aktivnosti na američkom tlu i veća evropska spremnost za kolektivno ili bilateralno angažovanje van evroatlantskog prostora.

Evropa mora da bude na visini zadatka, ali ne možemo pobeći od činjenice da budućnost NATO-a zavisi od jakog

američkog liderstva i angažovanja.

To će biti i moja i obaveza svih transatlantskih partnera, da osiguramo da Vašington nastavi da uočava vrednosti Alijanse i da je Evropa još uvek bitna. U moru nestabilnosti - nema boljeg sidra nego što je NATO.

U Alijansi, SAD imaju funkcionalnu vojnu organizaciju koja se zasniva na zajedničkim vrednostima svih njenih članica. Ta poenta zajedničkih vrednosti se često zanemaruje. Međutim, za Norvešku, je ona, kao i uvek, presudna. Narastajuće sile su izazov ovim vrednostima, osvetljavajući potrebu za većom transatlantskom kohezijom.

FORUM ZA BEZBEDNOST I DEMOKRATIJU

EDICIJA VIDICI I PUTOKAZI,

godina četvrta, 6 broj u nizu

BROJ 1, januar 2014.

fbid@fbid.org.rs

www.fbid.org.rs

Ine Eriksen Søreide

norveška političarka i ministarka odbrane od oktobra 2013. godine,
rođena je 2. maja 1976.

Član Konzervativne partije Norveške postala je još u vreme studija prava
na Univerzitetu Tromsø.

Bila je predsednica Mladih konzervativaca Norveške,
producent norveške TV Metropol

i pripravnik u Advokatskoj kancelariji Grette.

Prvi put je izbrana u parlament 2005. godine.